

DAUGAVPILS UNIVERSITĀTE

HUMANITĀRĀ FAKULTĀTE

LUDZAS SINAGOGA - SOCIOKULTŪRAS FENOMENS

Profesionālā maģistra studiju programma “STARPKULTŪRU ATTIECĪBAS”

1.kursa studente

Ronita Kiršnere

Zinātniskais vadītājs: asoc. prof., Dr. philol. Elīna Vasiļjeva

Daugavpils, 2017

1. Ludzas Lielā sinagoga

Dotajā darbā tiks aprakstīts un izpētīts Ludzas Lielās sinagogas fenomens. 2016.gada 11.augustā, pēc dažiem renovācijas darba gadiem, apmeklētājiem tika atklāta Ludzas Lielās sinagogas ēka. Sinagogas atjaunošanas galvenais mērķis bija Ludzas pilsētas ebreju tautas garīgā un kultūras mantojuma saglabāšana.

Visā Latgales teritorijā daudzu gadsimtu garumā un līdz šai dienai krievu, baltkrievu, poļu, lietuviešu, latviešu un daudzas citas tautas dzīvo blakus mijiedarbojoties, attīstoties, kā arī ietekmējot viena otru. Dotā reģiona multikulturālismu nav iespējams izskatīt vēsturiskajā kontekstā bez ebreju sastāvdaļas. Daudzu gadsimtu garumā blakus augstāk minētām kultūrām eksistē arī ebreju kultūra. Līdz Otrajam Pasaules karam šajā reģionā dzīvoja viena no vislielākajām ebreju diasporām Eiropā.

Latvijas teritorijā pirmskara gados bija 93 479 ebreju māju.¹ Visapdzīvotākā, kā arī visviesmīlīgākā ebrejiem vieta bijā Latgalē. Pēc 1897.gada iedzīvotāju uzskaites ziņām lielākā daļa ebreju dzīvoja tādas pilsētās kā Ludza (Lucina) 54,5 % no visiem pilsētas iedzīvotājiem, Rēzekne (Režica) 54 % ebreju, Daugavpils (Dvinska) 46 % ebreju tautas iedzīvotāju.² Ebreji spēlēja svarīgu lomu šo pilsētu attīstībā un veidošanā gan ekonomiskajā, gan kultūras un politiskajā jomās. Tie bija kopā ar visiem vietējiem iedzīvotājiem, neskatoties uz kultūras, tradīciju, ticību un citām atšķirībām. Katra kultūra eksistēja un pilnvērtīgi attīstījās, ar cienīgu attieksmi pret otru.

Otrās Pasaules kara laikā Latvijā tika iznīcināti apmēram 70 000 ebreju³, masu slepkavības un nāves sodi notika visas valsts teritorijā, daudzās pilsētas tika izveidoti geto. Līdz ar cilvēku slepkavībām, mērķtiecīgi tika iznīcināti arī ebreju kultūras pieminekļi. Viss, kas tajā laikā piederēja ebrejiem bija sadedzināts, izpostīts, izzāgts. Līdz ar ebreju tautas cilvēkiem tika iznīcinātas sinagogas, tāpēc ebreju sinagogas, kas saglabājas pēc Otrā Pasaules kara un nebija pārbūvētas un kurām netika mainīta tās arhitektūra, ir retums.

“Otrā pasaules kara laikā nacisti un viņu palīgi ievēroja sistemātiskās sinagogu apgānīšanās un iznīcināšanas politiku Vācijas okupētajās valstīs. Šīs akcijas, precīzi saplānotas un punktuāli ievērotas, notika ar īpašu vandalismu, nežēlību un nīrgāšanos. Tā, ebrejiem lika dedzināt savas sinagogas, bet pēc tam vainoja par ļaunprātīgu dedzināšanu. Tūkstoši sinagogu

¹ Проект евреи в Латвии 1941-1945 имена и судьбы. <http://names.lu.lv/ru.html> [09/03/2017-11.31]

² Борис Волкович „Из истории еврейской культуры в Латвии (1918-1940) ” 1.часть; DU Saule; Даугавпилс 2002, 13-стр

³ Электронная еврейская энциклопедия – Латвия. <http://www.eleven.co.il/?mode=article&id=12335&query=> просмотрено [09/03/2017- 18.01]

tik likvidēti Centrālajā un Austrumu Eiropā. Pēc Jad- va- Šem institūta ziņām, Eiropas ebreju iedzīvotāju deportācijas un likvidācijas gaitā tika iznīcinātas 33 914 ebreju kopienas. Sinagogu izzagšana un iznīcināšana bija lietišķās mākslas dārgumu blakus rezultāts.⁴

Neviens jau nezina, kur atradās ebreju aptiekas, meistar darbnīcas, kurā mājā dzīvoja ebreju ģimene, kur tā gāja lūgties. Tas viss, kā arī daudz cits tika iznīcināts. Ebreju kultūras atliekas izdevās saglabāt tikai tām pilsētām, kur pēc kara atgriezās dzīvi palikuši ebreji. Viena no tādām pilsētām ir Ludza.

Ludza, kādreiz Lucina, visvecākā Latvijas pilsēta, tika dibināta 1177. gadā. Maza pilsētiņa, kura atrodas netālu no Krievijas robežas vienmēr bija pazīstama kā multikulturāla.

Atrodoties patstāvīgā ebreju izmitināšanas robežās, Ludza tika uzskatīta par ebreju pilsētiņu. Pēc pirmās vispārējās iedzīvotāju uzskaites datiem, Krievijas impērijas 1897.gada iedzīvotāju dalīšanu pēc dzimtās valodas un 50 guberņu Eiropas Krievijas grāfistēm, 1897.gadā no 5100 Ludzas pilsētas iedzīvotājiem 2801 bija ebreji, tas ir 54 % no visa iedzīvotāju skaita.⁵

Ar ienākšanu pilsētā un visos turpmākos gados ebreji aktīvi piedalījies pilsētas veidošanā, attīstīšanā, Lucinas kultūras, ekonomikas un politikas dzīvē. Pilsētas ebrejiem piederēs pirmie grāmatu veikali, bibliotēkas, dažādu meistar darbnīcas un pārtikas veikali. Vairāku simts gadu garumā Ludzas ebreji bija dominējoši etnoveidojoši pilsētas elementi, svarīgākais socioekonomisks faktors, kurš nodrošināja visas pilsētas un tās apkārtnes iedzīvotāju vajadzības.⁶

„Latvijas Jeruzaleme” – tā kādreiz, līdz Otrā Pasaules kara šausmīgiem notikumiem, tika saukta Ludza. Šāds nosaukums ir liecība, cik stipri tika attīstīta Ludzas ebreju kultūras un reliģijas dzīve. Ludzas sinagogās kalpoja rabīni, kuri bija pazīstami ne tikai Latvijā, bet arī aiz tās robežām. Viens no tādiem rabīniem bija Jelizers Ben Šabtoi Don Iihjē, kura ģimenes senči nāca no Spānijas.

Donam Iihje bija liela autoritāte Latvijas un citu Austrumeiropas reģionu ebreju un Jūdas reliģijas dalībnieku vidū. Visas viņa dzīves garumā uz Ludzu brauca ortodoksālie ebreji, lai personīgi iepazīties ar slaveno rabīnu, ka arī reliģisko rakstu mācīšanas nolūkos. Uz Eliezera Ben Šabtoi Don Iihje piemēra var izprast cik liela nozīme bija Ludzas ebreju reliģiskai dzīvei.

---

⁴ Синагога. “Еврейская электронная энциклопедия” <http://www.eleven.co.il/article/13810>[11/04/2017-18.29]

⁵ Первая всеобщая перепись населения Российской Империи 1897 г.

Распределение населения по родному языку и уездам 50 губерний Европейской России ; Институт демографии Национального исследовательского университета "Высшая школа экономики".

http://demoscope.ru/weekly/ssp/rus_lan_97_uezd.php?reg=136 [09/03/2017 – 19.15]

⁶ “Latgale kā kultūras pierobeža” Daugavpils Universitātes Humanitārās fakultātes Komparatīvistikas institūts . Daugavpils universitātes akadēmiskais apgāds „Saule” 2008 lpp

Līdz Otrā Pasaules kara sākumam pilsētā darbojās septiņas sinagogas, kur koncentrējās ebreju tautas reliģiska dzīve:

1. Horālā sinagoga, uzbūvēta 1800.gadā (Ludzas Lielā sinagoga)
2. Zaļā sinagoga (Der griner beit midraš)
3. Vecā sinagoga (der alter beit midraš)- uzcelta 1827. gadā
4. Minjan hasidim uzcelta 1827.gadā
5. Rava sinagoga, Aarona Zeiliga mājā, darbojās no 1876.gada
6. Minjan beit Ahoma (sienas māja) - sadega 1938.gadā
7. Slobodas sinagoga.⁷

No septiņām, kādreiz funkcionējošām sinagogām, pēc Otrā Pasaules kara Ludzā palika vien viena Ludzas Lielā sinagoga. Sinagoga – vienīgais vēsturiski saglabāts objekts, kurš atgādina vietējiem iedzīvotājiem par to, ka kādreiz viņu mazajā pilsētiņā dzīvoja 54 % ebreju tautas cilvēku, ka viņiem, tāpat kā citu kultūru pārstāvjiem bija savas tradīcijas, rituāli un sava unikāla kultūra.

Ilgus gadus sinagoga bija pussagrautā stāvoklī un tikai 2016.gada 11.augustā notika restaurētas Ludzas Lielās sinagogas ēkas svinīga atklāšana.

Laikā, kad sinagoga bija pussagrautā stāvoklī, vietējie iedzīvotāji aizmirsuši par to, ka ebreji vēsturiski bija viena no daudzām tautībām, kas dzīvoja pilsētas teritorijā. Šis fakts ir aktuāls līdz ar Ludzas ebreju draudzes locekļu skaita samazināšanu. Uz doto brīdi draudzē ir 19 locekļi. Pirms sinagogas restaurācijas pilsētā nenotika nekādu pasākumu, kas iepazīstinātu Ludzas iedzīvotājus ar ebreju tautas vēsturi un viņu kultūru kopumā. Izņēmums ir katrā trešā augusta svētdiena, kad Ludzas maza ezera krastā pretī Ludzas Lielai sinagogai, katru gadu notiek pasākums, veltīts Ludzas geto upuru piemiņai, uz kuru, starp citu, nāk neliels vietējo iedzīvotāju skaits. Pārsvarā tie ir gados veci cilvēki, kuri atceras savus ebreju tautības draugus, kaimiņus, klases biedrus, kā arī Ludzas ebreju draudzes locekļi, bijušie ludzānieši ebreju tautības izcelsmes, kuri speciāli atbrauc uz šo pasākumu no daudzām dažādām Latvijas vietām, kā arī no Izraēlas, Amerikas, Kanādas un citām valstīm.

Diemžēl, cilvēku skaita tendence paliek negatīva, katru gadu pie pieminekļa sanāk mazāk un mazāk cilvēku. Tieši tāpēc Ludzas Lielās sinagogas ēka paliek par ļoti svarīgu vēsturisku

---

⁷ Арон Шнеер. Лудза – моя память и боль, Трагедия евреев Лудзы в 1941-1944 г

objektu, kurš turpmāk varēs sekmēt cilvēku iepazīstināšanai ar ebreju kultūru. Sinagoga var kalpot kā ebreju tradīciju, rituālu, svētku un kultūras reprezentājs pasaulē, šī tradīcija jau sen ir slēgta tikai ebreju draudzes lokā, bet atstāja savu pēdu pilsētas vēsturē.

Izejot no augstāk minētiem faktiem, var secināt, ka Ludzas Lielā sinagoga ir svarīga ne tikai kā arhitektūras piemineklis, bet viņas galvenais mērķis ir vēsturiskās atmiņas par „Latvijas Jeruzalemi” saglabāšana. Pēc restaurācijas darbiem Ludzas Lielās sinagogas ēkā atrodas Ludzas novadpētniecības muzeja filiāle, kura speciāli, projekta⁸ ietvaros, izveidoja četras ekspozīcijas, veltītas Ludzas ebrejiem:

1. Ebreju dzīves un ticības ekspozīcija,
2. Ludzas ebreju vēstures audiovizuālā ekspozīcija,
3. Fotogrāfa Vulfa Franka darbu multimediju ekspozīcija,
4. Ludzas geto ekspozīcija.⁹

Pateicoties sinagogas restaurācijai un ekspozīciju atklāšanai pilsētas iedzīvotāji un tās ciemiņi, tūristi varēs atklāt sev jaunās, iepriekš nezināmas ebreju vēstures lappuses. Šīs notikums veido jaunas attiecības starp sabiedrību un kultūru, šajā gadījumā citādākas kultūras, nezināmās mūsdienu pilsētas iedzīvotājiem.

Atbilstoši Ludzas Lielās sinagogas sociokultūras fenomens ir interesants izpētei. Ludzas liela sinagoga nekad netika izpētīta dotajā kontekstā, tāpēc šis darbs ir pirmais un aktuāls savā veidā. Dotā pētījuma rezultāti var būt izmantoti attiecību starp sabiedrību un kultūru caur arhitektūras pieminekļiem izpētē, šajā gadījumā tāds, ka sinagoga. Dotais darbs varētu būt interesants veidojot zinātniski pētnieciskus darbus novada vēstures jomā, ka arī pašvaldības iestādēm un tūrisma aģentūrām, apzināties vietējo iedzīvotāju vērtību sistēmu un tūrisma objektu un maršrutu veidošanā. Dotā darba mērķis nav izpētīt sinagogas arhitektūras stila īpatnības un īpašības. Mērķis ir izskatīt sinagogas uztveri un attieksmi pret sinagogu mūsdienu Ludzas pilsētas sociokultūras telpā.

Uz Ludzas sinagogas piemēra tiks izskatīta sabiedrības un kultūras mijiedarbība, tas, kā noteiktā cilvēku grupa, dotajā pētījumā, Ludzas pilsētas iedzīvotāji, uztver, saprot un attiecas pret ebreju kultūru caur attieksmes prizmu pret sinagogu, kā viņi uztver sinagogas atklāšanu

---

⁸ Проект «Реставрация Лудзенской Большой синагоги и возрождение еврейского духовного наследия» реализован самоуправлением Лудзенского края в рамках Программы LV04 «Сохранение и восстановление культурного и природного наследия» Финансового инструмента Европейской Экономической зоны.

⁹ Айварс Мейкшанс “После реставрации двери открывает Лудзенская Большая синагога”

<http://www.ludza.lv/ru/novosti/posle-restavratsii-dveri-otkroet-ludzenskaya-bolshaya-sinagoga/> [31/01/2017-22.00]

pilsētā, kurā gandrīz nepalika ebreju tautas pārstāvju, vai viņi uztver ebrejus, kā pilsētas vēstures daļu, vai identificē ar kaut ko tālu un svešu.

2. Ludzas Lielās uztvere mūsdienās

Ludzas ebreju kopiena ar katru gadu paliek arvien mazāka un mazāka. Uz doto brīdi tā uzskaita 19 cilvēku. Ebreju sakrālās vietas restaurācija pilsētā, protams, izraisīja dažādu reakciju, kā pozitīvu, tā arī negatīvu. Tas ir pamatots ar to, ka pilsēta jau sen dzīvo bez ebrejiem, jau izauga ne viena vien paaudze, kura nekad nav redzējusi ebrejus un neko nezina par šīs tautas kultūru un sadzīvi. Tāpēc tādu svarīgu notikumu kā sinagogas restaurācija varēja novērtēt ne visi pilsētas iedzīvotāji. Tā kā Ludzas Lielās sinagogas restaurācija bija viena no spilgtākajiem un ilgi gaidītājiem notikumiem pēdējo gadu laikā, lielākā daļa restaurācijas darbu ar fotoreportāžas atskaiti tika plaši atspoguļoti vietējās avīzēs „Ludzas Zeme”-“Лудзас Земе” un „Ludzas Novada Vēstnieks” (“Вести Лудзенского Края”).

Dota darba veidošanas procesā tika izpētīts materiāls par Ludzas Lielo sinagogu, kas tika publicēts restaurācijas darbu laikā avīzē „Ludzas Zeme”. Lielākā daļa avīzē publicētās informācijas bija izzinoša rakstura. Bet izmantojot kontentanalīzi, tika noskaidrots, ka avīzē tika publicēti arī Ludzas iedzīvotāju viedokļi par doto jautājumu.

Pirmais raksts ar nosaukumu „*Super dārgā Ludzas sinagoga*” ar negatīvu nokrāsu tika publicēts 2015.gada 25.septembrī. Rakstā teikts, ka Ludzas sinagoga pārveidojās, bet ne visus Ludzas iedzīvotājus šis fakts apmierina – „*Ludzā kļūs par vienu sakārtotu objektu vairāk*”¹⁰. Raksta autore Iveta Čigāne apgalvo, ka raksta sagatavošanas darba gaitā viņa izgāja uz Ludzas ielām, lai uzzinātu iedzīvotāju viedokli – „*Es izgāju uz ielām, lai uzzinātu iedzīvotāju viedokli Diemžēl, nesatiku nevienu cilvēku, kas atbalstītu šo ideju (sinagogas restaurāciju)*”¹¹

Kāds vīrietis apvainojās: „*Paskaidrojiet man, ko ludzānieši darīs šajā sinagogā? Vai tad pirmajā vietā nav jābūt vietējo iedzīvotāju interesēm? Ludzā ir palikuši četri ebreji un, ja jau viņu biedrus neinteresē vēsturiskā objekta liktenis, tad kāpēc ludzāniešiem jā rūpējas par to? Ja gribēja atjaunot sinagogu, vajadzēja griezties pie Izraēlas vēstnieka un izsist naudu, ja nedotu, tad arī nevajag*”.¹²

Izanalizējot šo viedokli, izriet, ka pilsētā, kurā dzīvo četri ebreji, vēsturiski objekti, kuri stāsta un atgādina par pilsētas vēsturi, nav vajadzīgi. Vēsturiskā kultūrmantojuma restaurāta

---

¹⁰ Iveta Čigāne, «Супер дорогая Лудзенская синагога», “Ludzas Zeme” lpp-3

¹¹ Iveta Čigāne, «Супер дорогая Лудзенская синагога», “Ludzas Zeme” lpp-3

¹² Iveta Čigāne, «Супер дорогая Лудзенская синагога», “Ludzas Zeme” lpp-3

pieminekļa vietā labāk būtu atdod naudu Ludzas bezdarbniekiem, vēsturiskā pagātne zūd finanšu jautājumu fonā. Vēl viens iedzīvotājs, kura vārds netika pieminēts, aicina vietējo valdību „*Gribu, lai pašvaldība izbeigtu izmest naudu, bet kaut vienu reizi padomātu par iedzīvotājiem, uzzinot par iztērēto uz sinagogu naudu, jutos maldināts, tik ilgus gadus nostrādāju meliorācijā un ko saņēmu – restaurētu sinagogu?*”¹³

Diemžēl nevar saprast saistību starp meliorāciju un restaurētu sinagogu, visi iedzīvotāju viedokļi, protams, tika publicēti anonīmi, bet žurnāliste apgalvo, ka nesatika nevienu cilvēku, kurš atbalstītu šo ideju, taču rakstā ir publicēti tikai trīs Ludzas iedzīvotāju viedokļi.

Turpretim avīzē „Ludzas Novada Vēstnesis” („Вести Лудзенского Края”) 2015.gada 9.oktobra rakstā „*Manas dvēseles lieta*” tūrisma informācijas centra vadītāja Līga Kondrate apgalvo: „*Mūsu sinagoga var kļūt par nozīmīgu vēsturisku un tūrisma objektu ne tikai Latvijā, bet arī starptautiskajā mērogā. Mēs sakārtosim unikālo, vērtīgo ēku, kultūrvēsturisko un arhitektūras pieminekli. Tas ir svarīgi ne tikai šodien, bet būs svarīgi arī nākotnē, mēs izrādām cieņu ebrejiem, kas kādreiz dzīvoja šeit.*”¹⁴

Laikrakstā „Ludzas Zeme”-„Лудзас Земе” 2016.gada 16.septembrī tika publicēts raksts ar nosaukumu „*Interesē vakances, nevis sinagoga*”. Kā stāsta raksta autors, avīzē griezusies patstāvīgā lasītāja, kura paziņoja, ka pilsētas mēra Alīnas Gendeles runa „Latvijas Radio 4”, kurā tika pieminēti ebreji, viņu apvainoja. Viņa apgalvoja: „*Kad šeit dzīvoja ebreji? Ulmaņa laikā. Nevienš ebrejs zemi neapstrādāja un lopus neturēja*”¹⁵. Tāpat viņa apgalvo, ka ar sinagogas atklāšanu Ludzā sāka slavēt ebrejus: „*Bet ar ko viņi ir labāki par, piemēram, čigāniem, poļiem, baltkrieviem un citām tautībām, kuru šeit ir daudz vairāk?*”¹⁶ Visticamāk, šī sieviete nezina savas pilsētas vēsturi, bet kas skar ebreju slavēšanu, situācijā, kad tiek restaurēta sinagoga, nav iespējams nerunāt par ebreju tautu. Turklāt tas notiek nevis ar mērķi uzslavēt vienu atsevišķu nāciju, bet iepazīstināt ar tās kultūru, tādā veidā intelektuāli bagātinot pilsētas iedzīvotājus un pilsētas ciemiņus, kā arī attīstot patriotisma sajūtu un lepnumu par savu pilsētu.

Dotā pētījuma galvenais mērķis ir izpētīt vietējo iedzīvotāju attieksmi pret Ludzas Lielo sinagogu, kā arī pret restaurācijas darbiem, kuri notika ēkā periodā no 2013. līdz 2016. gadam. Vai tā bija tiešām nepieciešama pilsētai, kur ir palicis vien 19 ebreju biedrības locekļu? Darba galvenais mērķis ir noskaidrot vietējo iedzīvotāju viedokli par Ludzas sinagogu kopumā, tās

¹³ Iveta Čigane, «Супер дорогая Лудзенская синагога», „Ludzas Zeme” lpp-3

¹⁴ Vanda Žulina “Дело, к которому лежит душа”, Вести Лудзенского Края №14 (70), 2015.gads 9.oktobris, lpp-10

¹⁵ Aija Socka, “Интересует вакансии, а не синагога”, „Ludzas Zeme” 2016.gads 16.septembris, lpp-5

¹⁶ Aija Socka, “Интересует вакансии, а не синагога”, „Ludzas Zeme” 2016.gads 16.septembris, lpp-5

nepieciešamību Ludzas pilsētai. Pētījuma gaitā būs iespējams izvērtēt iedzīvotāju viedokli arī par ebrejiem, pilsētas vēsturi, kas saistīta ar ebrejiem. Pētījums palīdzēs izprast, vai vietējie iedzīvotāji atceras, ka Ludza kādreiz bija „ebreju pilsēta”, un ko tieši viņi zina vai atceras par ebreju kultūru. Lai dabūt to informāciju tika veikta Ludzas iedzīvotāju anketēšana.

3. Vietējo iedzīvotāju anketēšanas rezultāti

Līdz sinagogas atklāšanai Ludzas daudzskaitlisko ebreju iedzīvotāju pierādījumu varēja atrast vien ebreju kapos. Nekādu objektu, kas iepazīstinātu ar Ludzas ebreju vēsturi pilsētā nebija. Tāpat pilsētā atrodas arī piemineklis geto upuru piemiņai. Pateicoties Ludzas Lielās sinagogas restaurācijai parādījās iespēja iepazīstināt vietējos iedzīvotājus, kā arī pilsētas ciemiņus, tūristus ar Ludzas pilsētas ebreju vēsturi. Pati vecāka sinagoga Baltijas valstīs, pati galvenā „Ludzas Jeruzaleme”, kas viennozīmīgi simbolizē tās vēsturisko svarīgumu un nozīmi. 2016.gada 11.augustā notika Ludzas Lielās sinagogas restaurētās ēkas svinīga atklāšana.

Ludzas Lielā sinagoga ir unikāls ebreju kultūras piemineklis Ziemeļaustrumeiropā, kā arī pati vecākā koka sinagoga Baltijas valstīs. Tā ir viena no kādreiz septiņām aktīvajām sinagogām Ludzā, viena no nedaudzām, uzbūvētām 19.gadsimtā Eiropā, kura saglabājas pēc Otrā pasaules kara. To uzcēla rabīns V. Altšulers 1800.gadā.¹⁷

Anketēšana tika veikta ar mērķi izzināt vietējo iedzīvotāju viedokli par restaurācijas darbiem, kā arī par sinagogas atklāšanu kopumā. Anketa sastāv no 18 jautājumiem (pielikums 1), 16 no kuriem bija slēgta tipa, 2 jautājumi bija atklāta tipa. Dotā anketēšana nepretendē uz sabiedrības viedokļa globālo rekonstrukciju, tā drīzāk var būt noteikta kā pilot-pētījums, kura uzdevums ir pamata tendences noskaidrošana. Pētījumā tika ņemtas vērā iespējamās kļūdas un korekcijas. Šai nozīmē anketu analīzes metode neaprobežojās vien ar statistiskiem aprēķiniem, tā ir orientēta arī uz konteksta izmantošanas iespējām. Tika pielietota gadījuma anketēšana. Sākumā netika izcelta noteikta cilvēku grupa, kuras viedoklis būtu interesants vispirmām kārtām.

Turpmākā anketēšana notika neklātienē. Anketu varēja aizpildīt Ludzas pilsētas bibliotēkā, kā arī tā bija pieejama elektroniskā veidā Internet portālos, tādos kā, *visidati.lv* ; *facebook.com*. Ludzas pilsētas bibliotēkā tika aizpildītas 20 anketas, elektroniski tika aizpildītas 110 anketas. Anketas bija pieejamas divās valodās – krievu un latviešu.

---

¹⁷ Илона Римша, Реставрация Лудзенской Большой синагоги <http://www.ludza.lv/ru/novosti/restavratsiya-ludzenskoy-bolshoy-sinagogi> [29/03/2017-19.09]

Anketēšanā piedalījās 130 cilvēki - 78 sievietes un 52 vīrieši. Piedāvātās vecuma grupas: no 18 līdz 30 gadiem – 42% respondentu, no 30 līdz 60 gadiem – 42% respondentu, cilvēki vecumā 60 un vairāk - 13% respondentu, jaunāki par 18 gadiem – 3% respondentu. Nacionālā un etniskā piederība pētījumā netika izšķirta. 90 % respondentu atzīmēja Ludzu kā savu dzimto pilsētu.

Tā kā Ludzas Lielā sinagoga ir kultūrmantojuma objekts, vispirms bija nepieciešams noskaidrot, vai respondenti saprot, ko nozīmē termins – kultūrmantojums.

Anketas pirmais jautājums „*1.Kā Jūs saprotat terminu – kultūrmantojums?*” Pēc respondentu atbildēm tika noskaidrots, ka kultūrmantojums ir tas, kas palicis pēc iepriekšējām paaudzēm,

„Tas ir tas, ko izveidoja mūsu senči un kas tiek nodots tālāk mantojumā. Tas ir tas, ko mēs cienām, sargājam, ar ko lepojamies un ko apbrīnojam. Vai tā būtu māksla, arhitektūra, mūzika vai cilvēki.”

Visi respondenti, kuri varēja sniegt atbildi uz doto jautājumu, pareizi saprot termina „kultūrmantojums” nozīmi. Viņu atbildēs kultūrmantojums attiecas uz vēsturiskās atmiņas, tradīciju un rituālu saglabāšanu, kā arī tā visa nodošanu no paaudzes paaudzē. Neskatoties uz padziļinātām un visaptverošām atbildēm, 10% respondentu nevarēja sniegt atbildi uz doto jautājumu.

Kad respondenti izskaidroja „kultūrmantojuma” terminu, bija svarīgi uzzināt, vai viņi uzskata Ludzas Lielo sinagogu par to pašu kultūrmantojuma objektu, jo visu, ko respondenti aprakstīja savās atbildēs, var pielietot arī attiecībā uz Ludzas Lielo sinagogu. „*2.Vai Jūs uzskatāt Ludzas Lielo sinagogu par kultūrmantojuma objektu?*” 93% respondentu uzskata Ludzas Lielo sinagogu par kultūrmantojuma objektu.

Viens no anketēšanas mērķiem bija noskaidrot cilvēku interesi par sinagogas atklāšanu 2016.gada 11.augustā, jo vietai ar simtiem gadu ilgu vēsturi, kas saglabājās arī Otrā pasaules kara laikā un ietvēra sevī unikalitāti, viennozīmīgi vajadzēja izraisīt vietējo iedzīvotāju interesi. Pateicoties sinagogai, daudziem iedzīvotājiem parādījās iespēja aizpildīt zināšanu trūkumus par savas dzimtas pilsētas vēsturi.

„*3.Vai Jūs piedalījāties Ludzas Lielās sinagogas atklāšanas ceremonijā?*” Vien 18% respondentu atbildēja, ka apmeklēja restaurētas sinagogas atklāšanas ceremoniju.

Tiem, kas neapmeklēja sinagogas svinīgo atklāšanu, tika uzdoti papildu jautājumi: „*Vai Jūs apmeklējāt sinagogu pēc tās svinīgās atklāšanas?*” un „*Vai Jūs plānojat apmeklēt sinagogu?*”

Tikai 25% respondentu apmeklēja sinagogu pēc tās atklāšanas (periodā no 2016.gada 11.augusta līdz janvārim), 64% respondentu plāno apmeklēt sinagogu vēlāk.

Noteikti viena no galvenajām restaurētās Ludzas Lielās sinagogas priekšrocībām ir tūrisma attīstīšana pilsētā un jaunu tūrisma objektu izveidošana. Sinagoga var būt pievilcīga tūristu apskates vieta, ar sinagogas un tās autentiskuma palīdzību ir brīnišķīga iespēja izstrādāt un attīstīt jaunus tūrisma virzienus un maršrutus. Lai noskaidrotu vietējo iedzīvotāju viedokli par sinagogu kā tūrisma objektu, vispirms tika noskaidrots cilvēku viedoklis par pilsētas pievilcību tūristiem.

„6.Vai Jūs uzskatāt Ludzu par tūristiem interesantu pilsētu?”

90% respondentu atbildēja pozitīvi, viņi uzskata Ludzu par pievilcīgu un interesantu tūristiem. Tik tiešām, Ludza ir ļoti labā, sakārtotā stāvoklī. Pilsēta, kas atrodas piecu ezeru vidū, ir mierīga un klusa. Bet vai sinagoga var būt pievilcīga jaunajiem tūristiem?

„Pēc Jūsu uzskatiem, vai Ludzas Lielā sinagoga pieder pie viena no tūristu interešu objektiem?” 87 % aptaujāto cilvēku atbildēja, ka sinagoga ir viens no objektiem, kas var būt interesants tūristiem.

Neskatoties uz to, ka galvenais jautājums, kas tiek izskatīts šajā darbā, ir Ludzas Lielā sinagoga, nav iespējams nepajautāt, ko pilsētas iedzīvotāji zina par Ludzas ebreju dzīvi, jo Ludza kādreiz tika saukta par „Latvijas Jeruzalemi”. Šis jautājums bija atklāta tipa, respondenti varēja ierakstīt visu, ko zina, patstāvīgi.

Uz 9.jautājumu *„Vai Jums ir kas zināms par Ludzas ebreju vēsturi?”* 51% respondentu atbildēja, ka neko nav dzirdējuši un nezina par pilsētas ebrejiem. Neskatoties uz to, ka informāciju par pilsētas ebreju iedzīvotājiem varēja izlasīt praktiski katrā informatīvajā rakstā par pilsētu, vairāk nekā puse respondentu neko nezina par Ludzas ebrejiem. 49% respondentu atbildes bija plaši aprakstītas un ietvēra dažādu informāciju par pilsētas ebreju vēsturi. Tika pieminētas ebreju ielas, slavenas ebreju tautības personības, kuras ir dzimušas Ludzā, kā arī respondenti atzīmēja to faktu, ka ebreju tautas iedzīvotāju skaits Ludzā bija lielāks līdz Otrajam pasaules karam. Tika pieminēts fakts par Holokaustu un Ludzas geto.

-„Pirms aptuveni simts gadiem ebreju skaits pilsētā bija lielākais. Tagad viņu gandrīz nepalika, viņi sanāk tikai trešajā augusta svētdiena, lai godinātu kritušos”; „ir zināms, ka sākotnēji Ludza bija ebreju pilsēta. Mūsu pilsētā bija liela ebreju kopiena, ebreji dzīvoja Ludzā no viduslaikiem, nodarbojās ar tirdzniecību. Daudzas vēsturiskās vietas mūsu pilsētā ir saistītas ar šīs tautas dzīvi. Lielākā daļa ebreju bija iznīcināta Holokausta laikā. Pēc PSRS sabrukuma daudzi ir

aizbraukuši uz dzīvi uz Izraēlu”; “*protams, Ludzu mēdz saukt par Latvijas Jeruzalemi. Daudzi slaveni ebreju tautības cilvēki ir dzimuši Ludzā vai nākuši no tās, piemēram, Hercs Franks*”.

Savās atbildēs respondenti pieminēja sinagogu, kā arī sinagogu skaitu Ludzā pirmskara periodā: „*ir zināms, ka līdz karam lielāka daļa pilsētas iedzīvotāju bija ebreji. Ka 1000 cilvēku tika iznīcināti geto pāri ielai no sinagogas, bet daļa tika aizvesta uz Poguļankas mežu un tur arī nošauti, daži izdevās izglābties. Ir zināms, ka blakus šai sinagogai atradās vēl 2 sinagogas. Ludzā sāka savu ceļu Ravs Kuks, Ravs Elizejers Dons Iihje bija viņa skolotājs un ietekmēja viņa virzienu jūdaismā. Tagad Ludzā gandrīz nemaz nav ebreju*”; “*līdz 2.pasaules karam ebreji sastādīja vairāk nekā 60% no pilsētas iedzīvotājiem. Ludzā bija vairākas sinagogas un lūgšanu namu*”; „*ir zināms, ka Ludzā bija daudz ebreju, bija uzcelts daudz sinagogu.*”; “*zināms, kā pretī Ludzas sinagogas ēkai ir uzstādīts piemineklis ebrejiem*”.

Visizplatītākā atbilde par Ludzas ebrejiem ir tā, ka līdz Otrajam pasaules karam viņu skaits pilsētā bija daudz lielāks nekā mūsdienās, „*ir zināms, ka Ludzā bija daudz ebreju, tie bija ārsti, skolotāji, ietekmīgi cilvēki*”; “*zināms, ka Ludza pirmskara periodā bija ebreju pilsēta, tā kā ļoti liels iedzīvotāju īpatsvars bija ebreji, ebreji ir ļoti uzņēmīgi, Ludza bija tirgotāju pilsēta.*”; „*ir zināms, ka ebreji veidoja lielāko pilsētas iedzīvotāju daļu*”; „*Ludza kādreiz bija ebreju pilsēta. 60% darbnīcu piederēja ebrejiem*”; „*kādreiz viņu bija Ludzā daudz. Pilsētas vecajā daļā bija daudz ebreju darbnīcu. Starp ebreju iedzīvotājiem bija daudz pilsētas slavenāko un gudrāko cilvēku.*”

Atbildēs dažkārt pieminēts holokausts un Ludzas ebreju tautas traģēdija : „*loti daudz: Ludza kādreiz bija ebreju pilsēta. 60 % darbnīcu piederēja ebrejiem. Līdz 1940.gadam, ebreju iznīcināšanas laikam Poguļankas mežā*”; „*Ludzas apkārtnē ir ļoti daudz vietu, kur fašisti nošāva ebrejus*”; *loti pozitīvi un gudri cilvēki. Zināms par masveida iznīcināšanām*”.

„*Ir zināms, ka Otrā pasaules kara laikā Ludzas ebreju iedzīvotāji bija gandrīz pilnībā iznīcināti*”; “*Ludzas pilsētas apkārtnē no 1941. līdz 1942. gadam notika masveida ebreju iznīcināšana. Zināms ir arī tas, ka Mazā Ezerkrasta ielā atrodas memoriāls Holokausta upuriem. Uz doto brīdi, cik zināms, Ludzā ebreju nav nemaz tik daudz, jo daudzi, droši vien, ir pārvākušies uz dzīvi citviet. Šī gada augustā pēc restaurācijas tika atklāta Ludzas Lielā sinagoga*”.

Savās atbildēs respondenti pieminēja ielas, kur dzīvoja ebreji: „*daudz dzirdēju no savas vecmāmiņas, ka kādreiz visā Tālavijas (Suvorova) ielā dzīvoja tikai ebreji*”; “*zināms, ka Ludzā ebreju bija daudz! Tālavijas ielā lielākoties dzīvoja ebreju tirgotāji! Šobrīd īsto ebreju palika maz! Maksimums 10! Lielākā daļa aizbrauca uz Izraēlu vai Ameriku!*”; „*dotajā brīdī ebreju*

pilsētā nav, bet agrāk tā bija ļoti izplatīta nācija šajā pilsētā”; “*ir zināmi dažu personu stāsti, bet ikdienā esmu tāla no ebreju kultūras”.*

No 130 aptaujātajiem pilsētas iedzīvotājiem, 51% atzīmēja, ka neko nezina par ebreju kultūru un vēsturi pilsētā. Tā ir gandrīz puse no respondentiem, kas nozīmē, ka Ludzas Lielajai sinagogai ir liels potenciāls iedzīvotāju iepazīstināšanas ar ebreju kultūru jomā. „*Neko nezinu, jo manos rados ebreju nebija”*

Antisemītu izteicienu un negatīvu atbilžu anketēšanā nebija, tikai viens izņēmums: „*ir zināms, ka ebreji uzskata sevi par augstāko tautu starp citām tautām un reliģijām, tā kā skaita sevi par vienīgiem Otrā pasaules kara upuriem. Arī ir zināms, ka ebreji uzskata Ludzu par ebreju pilsētu. Bet te es neesmu pārliecināts, tā kā mans vectēvs ir vecticībnieks, un vecticībnieku kapi atrodas pilsētā, bet ebrejus, cik zinu glabāja aiz pilsētas. Iespējams tam ir skaidrojums šajā faktā. Fakts ir sekojošs, ebrejus glabā ar visām dārglietām, neesmu pārliecināts kāpēc, bet dzirdēju versiju-skopums. P.S. Tas, protams nav konkrēti par Ludzu, bet man bērnībā teica, ka visi ebreji ir vienādi”.*

Šis jautājums bija viens no galvenajiem anketā, jo pareizi uztvert sinagogas restaurāciju var tikai tie cilvēki, kuri ir pazīstami ar ebreju tautas vēsturi, kuri zina, ka ebreji dzīvoja pilsētā daudzu gadsimtu garumā, daudz ieguldīja pilsētas veidošanā un attīstīšanā. Ņemot šo visu vērā, cilvēki uztver sinagogas restaurāciju kā pašu par sevi saprotamu un pareizu risinājumu. Tā kā negatīvu atbilžu anketās nebija, var secināt, ka cilvēki ir atklāti jaunas informācijas uztverei par savas pilsētas ebrejiem.

Ludzas Lielā sinagoga ir pati vecāka koka sinagoga Baltijas valstīs, un uz jautājumu, vai respondenti par to zina 51% atbildēja, ka nezināja. Kā arī 45% respondentu nezināja, ka Ludzas Lielā sinagoga ir iekļauta valsts kultūras pieminekļu sarakstā (2013) kā unikāls koka arhitektūras piemineklis.

Neskatoties uz restaurācijas darbu periodisku atspoguļošanu vietējās avīzēs, tādās kā „Ludzas Zeme” un „Ludzas Novada Vēstnesis” un ziņojumiem par to, ka sinagogas restaurētā ēka darbosies kā Ludzas novadpētniecības muzeja filiāle, 26% respondentu uz jautājumu 8. „*Kā funkcionē sinagogas ēka?*” atbildēja, ka Ludzas Lielā sinagoga funkcionē kā sakrāla vieta, kur ebreji var lūgties.

Atbildot uz 14.jautājumu „*Vai Jūs uzskatāt, ka Ludzas sinagogas restaurācija bija nepieciešama pilsētai?*”, respondenti varēja izvēlēties piedāvātos atbilžu variantus, kā arī pierakstīt savu variantu. Visizplatītākā atbilde no piedāvātajiem variantiem bija variants b) *Jā, tā*

kā Ludzai ir bagāta vēsturiskā pagātne – 41% respondentu; 18% atzīmēja variantu a) *Jā, tā kā tas simbolizē, ka Ludza kādreiz bija multinacionālā*; 17% respondentu uzskata par pareizo d) *Jā, jo tas paaugstina pilsētas prestižu un parāda, ka pilsētā ciena dažādas reliģijas*; 12% respondentu gribēja būt neitrāli, izvēloties i) *vienalga*, 3% respondentu izvēlējās c) *Jā, tas ir interesanti* un 3% - variantu e) *Jā, tas palielinās tūristu skaitu*. Citi respondenti izteica savu viedokli brīvā formā.

Uz 14.jautājumu „*Vai Jūs uzskatāt, ka Ludzas sinagogas restaurācija bija nepieciešama pilsētai?*” tika saņemtas sekojošas atbildes: *“jā, pilsētai ir jāattīstās, jākļūst skaistākai, sakoptākai, lai priecētu savus iedzīvotājus un piesaistītu apkārtējos cilvēkus. Viss, kas tiek darīts pilsētas labā, ir ļoti vajadzīgs”*; *„nepieciešama! Ja tā pildīs savu tiešo pienākumu. Mācīt!”* ; *„varbūt tas būs interesanti tūristiem un ebrejiem, kuri brauc uz Ludzu izglītoties, un vietējos iedzīvotājus tas nekā neietekmēs”*; *„pagātnes relikts, no kura nav jēgas”*.

Uz 14.jautājuma piemēra var redzēt, ka iedzīvotāji lielākoties atbalsta sinagogas restaurāciju, kā arī saprot, ka restaurētā sinagoga pilsētā, kur praktiski vairs nav palicis ebreju, parāda pilsētas pieklājību un draudzību, atspoguļo tās bagāto vēsturi. Balstoties uz to, var apgalvot, ka Ludzas Lielās sinagoga un tās restaurācijas darbi viennozīmīgi ir labi, bet ieinteresēt vajadzētu ne tikai tūristus, bet arī vietējos iedzīvotājus.

2013. gadā tika uzsākts sinagogas restaurācijas projekts. Ludzas Lielās sinagogas restaurācijas darbi notika projekta №ERZLV04/GSKMS/2013/09 „*Ludzas Lielās sinagogas restaurācija un ebreju garīgā mantojuma atdzimšana ietvaros*”. Projekts tika realizēts ar Eiropas Ekonomikas zonas finanšu instrumenta „*Kultūras un dabas mantojuma saglabāšana un atjaunošana*”, izmantojot līdzekļus, ko piešķīra Islande, Lihtenšteina un Norvēģija. Projektu, kā arī daudzus citus projektus daļēji atbalstīja „*EEA GRANT*”, pārējo finanšu daļu līdzfinansēja valsts un Ludzas pašvaldība.¹⁸

Pirmais jautājums, kas skāra finansēšanas daļu – 11. „*Vai Jūs zināt par sinagogas finansēšanas projektu?*” 45% respondentu atbildēja, ka zina par projektu. 12.jautājumā „*Vai Jūs uzskatāt sinagogas restaurāciju par nevajadzīgu valsts/ pilsētas līdzekļu tērēšanu?*” 83% respondentu atbildēja negatīvi. Vēl uz vienu jautājumu (13.), saistītu ar sinagogas finansējumu, respondentiem vajadzēja atbildēt ar savu atbildi, kā arī tika piedāvāti atbilžu varianti, no kuriem varēja izvēlēties. Uz 13.jautājumu „*Pēc Jūsu uzskatiem, kā varēja iztērēt naudu racionālāk?*”

---

¹⁸ Илона Римша, „Реставрация Лудзенской Большой синагоги” <http://www.ludza.lv/ru/novosti/restavratsiya-ludzenskoj-bolshoy-sinagogi/>

62% respondentu izvēlējās atbildi c) *Racionāli - ir restaurēta sinagoga*; 20% a) *Izmaksāt pabalstu pilsētas maznodrošinātajiem ģimenēm*; 12% d) *uz kaut ko svarīgāku, bet nenorādīja, kas ir svarīgākais*.

Starp respondentu piedāvātajiem variantiem bija: *„jauno darba vietu izveidošanai”*; *“iedarbināt Ludzas medicīnas centru, piesaistot jaunu personālu”*; *“„veselībai”*; *„Uz slimnīcu....lai tā darbotos tāpat kā agrāk”*; *“uzņēmējdarbības attīstīšanai, darba vietu radīšanai”*; *“sinagogas atjaunošana ir veiksmīgs projekts”*; *„kultūrai ir jābūt”*; *„pilsētas infrastruktūras veidošanai”*; *„visu pilsētas iedzīvotāju izglītībai, neatkarīgi no pilsētas vai sociālā statusa”* ; *“maz ticami par līdzekļu racionālu izmantošanu!”* ; *„slimiem bērniem”*; *„smagi slimiem bērniem”*.

Bija arī interesanti uzzināt to iedzīvotāju viedokli, kuri apmeklēja sinagogu. Šim nolūkam tika izveidota mini-anketēšana, kurā piedalījās 15 cilvēki. Galvenais mini – anketēšanas jautājums bija

1., *Vai Jūs uzzinājāt kaut ko principiāli jaunu par pilsētas ebrejiem?”*

Tie respondenti, kuri apmeklēja sinagogu norādīja, ka sinagogas apmeklējuma laikā viņiem izdevās uzzināt daudz vairāk par ebreju dzīvi un kultūru, nekā tika stāstīts skolā: *„daudz vairāk uzzināju par viņu reliģiju un rituāliem. Viss, ko es zināju bija no skolā iegūtās informācijas un visiem zināmajiem stereotipiem. Es arī uzzināju daudz par ebrejiem, kuri dzīvoja mūsu pilsētā, kā viņi palīdzēja kara laikā”*. Iegūtās zināšanas izplatījās arī uz Ludzas ebreju dzīvi un sadzīvi: *„kas bija, kāda bija sadzīve”*. Kāds uzzināja par slaveno rabīnu dinastiju: *„Neko līdz šīm nezināju, uzzināju par rabīnu dinastiju Don Iļhe”*; *„es dzirdēju, ka ebrejiem bija 360 baušļi. Es to agrāk nezināju”*; *„pilngadīgs cilvēks skaitās no 13 gadiem, nevis kā pie mums - no 18”*; *„Agrāk pilsētā bija 62% ebreju, tagad tikai 2%. Ebreji nēsā galvas segu, kas saucas kipa. To nēsā lai būt tuvāk Dievam. Lai vienmēr atcerētos, ka Dievs ir virs mums”*. Daudz jaunas informācijas par ebreju kopienu, pilsētas vēsturi, Holokaustu: *„jā, daudz jauna uzzināju par ebrejiem. Bija interesanti uzzināt par sinagogu skaitu, kas kādreiz bija Ludzā. Uzzināju par slaveniem ebrejiem”*. Citi sinagogas apmeklētāji varēja vēlreiz pārbaudīt un papildināt savas zināšanas par ebreju kultūru.

Par mini-anketēšanas rezultātiem var secināt, ka sinagoga ir svarīga un spēlē lielu lomu cilvēku izglītībā. Sinagoga metaforiskā nozīmē ieņem tilta lomu, kas savieno un apvieno pilsētas iedzīvotājus ar vēsturisko pagātni. Praktiski visi respondenti uzzināja ko jaunu, tas nozīmē, ka sinagoga izpilda savu funkciju kā muzejs, stāstot iedzīvotājiem savas pilsētas ebreju tautas vēsturi.

SECINĀJUMI

Vairākus gadus sinagogas ēka atradās sliktā stāvoklī. Ejot tai garām, cilvēki nesaprata tās vēsturisko un kultūras vērtību, jo tik vērtīgs objekts nevarēja atrasties avārijas stāvoklī. Ebreju kopiena ne vienu reizi vien mēģināja restaurēt sinagogu saviem spēkiem un griezās pie pašvaldības, bet tā kā sinagoga jau ilgu laiku netika kopta, remonts prasīja ļoti lielu finanšu ieguldījumu. Ebreju kopiena nevarēja to uzturēt un remontēt saviem spēkiem, pašvaldība tobrīd nebija ieinteresēta vēsturiskā objekta saglabāšanā un attīstīšanā.

Vairākiem gadiem vajadzēja paiet, lai Ludzas iedzīvotāji saprastu, cik vērtīgs vēsturisks objekts atrodas viņu pilsētā. Tikai 2013.gadā tika parakstīts sinagogas nodošanas līgums pilsētas pašvaldībai. Tajā pat laikā, 2013. gadā, tika uzsākts sinagogas restaurācijas un ebreju tautas garīga mantojuma saglabāšanas projekts Ludzas pilsētā.

Mūsdienās, kad Ludzā praktiski nepalika ebreju tautības iedzīvotāju, daudzi kļūdaini domā, ka tā bija vienmēr. Nesatiekot ebreju kultūras pārstāvjus, viņiem šķiet, ka ebreji ir ļoti tāli un sveši, bet īstenībā tā nav. Kādreiz viņi dzīvoja blakus ar tādiem pašiem citu tautību cilvēkiem – latviešiem, krieviem, baltkrieviem u.c.

Līdz ar to, sinagoga bija un ir ļoti svarīgs objekts, ar kā palīdzību vietējie iedzīvotāji un pilsētas ciemiņi var labāk iepazīt ebreju dzīvi, vēsturi, tradīcijas. Sinagoga sekmē starptautisku kontaktu izveidi, izkļiedē agrāk izveidojušos maldīgos uzskatus un stereotipus par ebrejiem.

Anketēšana atklāja pozitīvu tendenci. Praktiski visi respondenti atbalsta sinagogas ēkas restaurācijas ideju. Lielākā daļa respondentu zina ebreju tautas vēsturi Ludzas pilsētā. Lielākā daļa pilsētas iedzīvotāju saprot šī kultūras objekta vērtību. Negatīvas atsauksmes par sinagogas restaurāciju izdevās atrast tikai avīzē „Ludzas Zeme”.

Mūsdienās, kad daudzi cilvēki atrodas sarežģītā finansiālā situācijā, nauda, kas tiek ieguldīta kultūras saglabāšanā, šķiet izmesta vējā, tomēr pašvaldība pieņēma pareizo lēmumu par sinagogas restaurāciju. Lai kas pilsētā nenotiktu, kādā stāvoklī pilsēta neatrastos, viss, kas tajā ir – katra māja, katra ēka – ir vēsturisks objekts, kas glabā sevī apbrīnojamo pilsētas vēsturi. Drīz 2016. gads - sinagogas restaurācijas gads arī būs pagātnē, bet tas atstās daudz vairāk pilsētas iedzīvotājiem – neļaus pazust gadu gaitā atmiņai par ebreju likteņiem, tās saglabās atmiņu par kādreiz bijušo „Latvijas Jeruzalemi”.

Pēc anketēšanas rezultātu apkopošanas varam secināt, ka savas pilsētas vēsturi iedzīvotāji zina un atceras. Pat neskatoties uz nomelnojošiem avīzes rakstiem, kas tika veidoti ar mērķi visu parādīt negatīvā gaismā, anketēšanas rezultāti parādīja, ka vēsture nav aizmirsta, ka tā dzīvo

cilvēku atmiņās un sirdīs, kas apstiprina, ka sinagogas restaurācija nav tukša līdzekļu tērēšana. Tāpat ar anketēšanas palīdzību tika noskaidrota cilvēku tolerantā un cienīgā attieksme pret citām tautībām.

Kas skar avīžu rakstus, sinagoga bija tikai objekts, ar kā palīdzību iedzīvotāji varēja izteikt savu neapmierinātību ar ekonomisko situāciju pilsētā vai valstī kopumā. Sinagogas vietā varēja būt arī cits vēsturisks objekts, kā saglabāšana arī tiktu kritizēta.

. Tagad pilsētas vēsturiskajā centrā atrodas vēl viena skaista, izcilību sasniegusi ēka, kuras sienas glabā sevī interesantu un traģisku vēsturi. Sinagoga ir vērtīga ne tikai kā vēsturisks objekts, bet arī kā vieta, kas var uzlabot starpkultūru attiecības ne tikai pilsētā, bet arī ārpus tās..

Neskatoties uz visiem finanšu jautājumiem, kas tika risināti restaurācijas procesā, Ludza saņēma daudz vairāk - vēl vienu restaurētu kultūrmantojuma objektu. Tagad var ne tikai stāstīt, bet arī parādīt tūristiem, pilsētas ciemiņiem, kā arī vietējiem iedzīvotājiem par bijušo šīs pilsētas ebreju garu. Tā ir vēsturiska kultūras objekta saglabāšana, kā arī sava novada kultūras un patriotisma audzināšana.

Tā kā sinagoga tika atklāta 2016. gadā un ir visvecākā koka celtne Baltijas valstīs, tai ir liela nākotne. Anketēšanas laikā daudzi respondenti izrādīja interesi un pauda vēlēšanos apmeklēt sinagogu, kas ir vēl viens pierādījums, ka sinagoga ir potenciāli interesants apskates objekts ne tikai tūristiem, bet arī vietējiem iedzīvotājiem. Jāatzīmē, kā mūsdienās, jau 2017. gadā sinagogas durvis ir atvērtas ne tikai vēsturisku faktu izzināšanai, te notiek izstādes, ebreju mūzikas festivāli, kas arī dod iespēju tuvāk iepazīties ar ebreju kultūru.

Sinagogas restaurācija ir ne tikai ebreju mantojuma saglabāšana un atjaunošana pilsētā, bet arī daudzu tūristu intereses objekts. Tā ir kultūras vērtību attīstīšanas objekts katram tās apmeklētājam. Tā ir brīnišķīga iespēja pilsētas jaunatnes ētikas un morāles normu audzināšanai. Tas ir sadarbības, tolerances, sapratnes un attīstības prasmju piemērs. Sinagogas restaurācija dod iespēju jaunu tūrisma maršrutu veidošanai pilsētā un ārpus tās, tas nozīmē, ka var ietekmēt pozitīvi arī pilsētas ekonomisko stāvokli.

Izmantotās literatūras saraksts

1. Aivars Stranga *“Ebreji un diktatūras Baltijā 1926-1940”* (otrais papildinātais izdevums) ; Latvijas Universitātes Jūdaikas Studiju Centrs; Rīga 2002
2. Арон Шнеер. *„Еврейская Лудза- город и люди (1772-1941)”* (Latgale kā kultūras pierobeža. (Zinātnisko rakstu krāj. 1. Vēsture. Reliģija. Kultūra. Literatūra. 2. Valodniec.)) ;Daugavpils Universitātes Humanitārās fakultātes Komparatīvistikas institūts. Daugavpils universitātes akadēmiskais apgāds „Saule”; Daugavpils, 2008 lpp -73
3. Борис Волкович *„Из истории еврейской культуры в Латвии (1918-1940)”*, 1.daļa. Daugavpils universitātes akadēmiskais apgāds „Saule” ; Daugavpils 2002, lpp-13
4. Moreins M. *„Reiz bijas sinagogas...”* Literatūra un Māksla, Rīga 1988. 25.novembris
5. Šteimans J. *„Latvijas ebreju vēsture”* Daugavpils, Saules, 1995

Periodiskie izdevumi

6. Iveta Čigane, *“Супер дорогая Лудзенская синагога”*, Ludzas Zeme lpp-3
7. Vanda Žulina *“Дело, к которому лежит душа”*, Вести Лудзенского Края (Ludzas Vēstis) №14 (70), 2015.gads 9.oktobris , lpp-10
8. Aija Socka, *“Интересует вакансии , а не синагога”*, Ludzas Zeme 2016.gads 16.septembris, lpp-5

Izmantotie interneta resursi

1. LRT (Latgales reģionālā TV) *„Labākā 2016. gadā restaurētā ēka – sinagoga Ludzā”*
<https://www.youtube.com/watch?v=7QdUWRCSMSU>
2. Айварс Мейкшанс *“После реставрации двери открывает Лудзенская Большая синагога”*
<http://www.ludza.lv/ru/novosti/posle-restavratsii-dveri-otkroet-ludzenskaya-bolshaya-sinagoga/>
3. Арон Шнеер. *Лудза – моя память и боль Трагедия евреев Лудзы в 1941-1944 гг.*
http://www.berkovich-zametki.com/2016/Zametki/Nomer8_9/Shneer1.php
4. Илона Римша, Реставрация Лудзенской Большой синагоги
<http://www.ludza.lv/ru/novosti/restavratsiya-ludzenskoy-bolshoy-sinagogi>
5. Открытие Большой Лудзенской синагоги после реставрации ; музей “Евреи в Латвии”,
<http://www.ebrejumuzejs.lv/ru/item/232-Otkrytie-Bolshoy-Ludzenskoy-sinagogi-posle-restavratsii.html>
6. Первая всеобщая перепись населения Российской Империи 1897 г. Распределение населения по родному языку и уездам 50 губерний Европейской России ; Институт

демографии Национального исследовательского университета "Высшая школа экономики"

http://demoscope.ru/weekly/ssp/rus_lan_97_uezd.php?reg=136

7. Проект евреи в Латвии 1941-1945 имена и судьбы . <http://names.lu.lv/ru.html>
8. Синагога, Электронная еврейская энциклопедия, <http://www.eleven.co.il/article/13810>
9. Электронная еврейская энциклопедия–Латвия
<http://www.eleven.co.il/?mode=article&id=12335&query=>

PIELIKUMI

Aptauja

Labdien! Mani sauc Ronita Kiršnere, es esmu Daugavpils Universitātes studente, savā dimpomdarba es petīšu Ludzas Lielas sinagogas sociokultūratu fenomenu, būšu pateicīga Jums par atbalstu. Aptaujas mērķis ir Ludzas sinagogas sociokultūras fenomena analīze. Pamata akcents tiek uzlikts uz Ludzas sinagogas atjaunošanas mūsdienu vēsturi, Ludzas sinagogas uztveres pilsētas iedzīvotāju apziņas analīze: vai tā tiek uzverta kā kultūrvēsturisks objekts, tai skaitā- muzejs, vai kā vieta, kura tiek piemērota tikai jūdu tautības cilvēkiem, jūdu sakrālā vieta. Tiek veikta iedzīvotāju viedokļu analīze vai bija vērts atjaunot Ludzas sinagogu

Norādiet informāciju par sevi:

Dzimums- ..... sieviete .....

Vēcums- ..... 42 .....

Tautība- ..... latviešu .....

Ludza, ir Jūsu dzimtā pilsēta?

Jā

Nē

1. Lūdzu paskaidrojiet, kā Jūs saprotat terminu- kultūras mantojums?

Kultūrvēsturisks mantojums (materiāls un nemateriāls), ko tauta vai kopienā saglabā un nodod nākamajām paaudzēm

2. Vai Jūs uzskatāt Ludzas sinagogu kā kultūras mantojuma objektu?

Jā

Nē

3. Vai Jūs bijāt Ludzas Lielās sinagogas atklāšanās pasākumā?

Jā

Nē

4. Vai Jūs esat apmeklējis Ludzas sinagogu pēc tās svinīgas atklāšanas?

Jā

Nē

5. Vai plānojat apmeklēt Ludzas sinagogu?

Jā

Nē

6. Vai Jūs uzskatāt Ludzu par tūristiem interesantu pilsētu?

Jā

Nē

7. Pēc Jūsu uzskatiem, vai Ludzas sinagoga ir viens no tūristiem interesantu objektu?

Jā

Nē

8. Kā funkcionē sinagogas ēka?

1. kā muzejs, kurā tiek piedāvātas Ludzas ebreju vēsturiskās ekspozīcijas.

2. kā sakrālā vieta, kur pilsētas Jūdas tautas cilvēki var veikt savus rituālus

9. Vai Jums ir zināmi kādi fakti par Ludzas ebreju dzīvi? (Zināms, kā.../Neko nezinu)

Līdz 2. pasaules karom ebreji sastādāja
 vairāk nekā 60% no pilsētas iedzīvotājiem
Ludzā bija vairākas sinagogas un lūgšanu nami

10. Vai Jūs zinājāt, ka Ludzas sinagoga ir visvecākā sinagoga Baltijas valstīs?

Jā

Nē

11. Vai Jūs zināt par sinagogas finansēšanas projektu?

Jā

Nē

12. Vai Jūs uzskatāt sinagogas atjaunošanu par nevajadzīgu pilsētas/ valsts līdzekļu tēriņu?

Jā

Nē

13. Pēc Jūsu uzskatiem, piešķirtus līdzekļus vajadzētu novirzīt .....

1. Izmaksāt pabalstus maznodrošinātām ģimenēm pilsētā

2. Racionāli ir- restaurēta sinagoga

3. Kaut kam vairāk svarīgam

4. Savs variants _____

14. Vai Jūs uzskatāt, ka Ludzas sinagogas atjaunošana bija pilsētai nepieciešama?

a) Jā, tā kā tas simbolizē, ka Ludzā kādreiz dzīvoja daudz dažādu tautību cilvēki

b) Jā, tā kā Ludzai ir bagāta vēsturiska pagātne

c) Jā, tas ir interesanti

d) Jā, tas paaugstina pilsētas prestižu un liecina par to, ka pilsēta tiek cienītas dažādas reliģijas

e) Jā, tas palielinās tūristu plūsmu

f) Nē, tas nevienam nav vajadzīgs

g) Nē, Ludzā jau sen nav ebreju un nav kam tur iet

h) Nē, neviens neko par Ludzas ebrejiem nezina

i) Vienalga

j) savs variant _____

15. Vai Jūs lasījāt rakstus par sinagogas atjaunošanas procesu vietējās avīzēs, tādas kā „Ludzas zeme”, „Latgales vēstis” ?

Jā

Nē

16. Vai Jūs zināt, kā Ludzas Lielā sinagoga ir iekļauta valsts kultūras pieminekļu sarakstā (2013), kā koku arhitektūras unikāls piemineklis?

Jā

Nē

Pielikums Nr.2

Ludzas Liela Sinagoga pirms restouracijas (foto no <http://www.ludza.lv/>)

Pielikums Nr.3

Ludzas Liela Siagoga pēc restouracijas (foto no <http://www.ludza.lv/>)